

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՏԱՐԻ
2007

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄ
Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

YEAR OF THE ARMENIAN LANGUAGE
2007

PONTIFICAL MESSAGE OF
HIS HOLINESS ARAM I
CATHOLICOS OF THE GREAT HOUSE OF CILICIA

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
Թեմակալ Առաջնորդներուն,
Հոգեւոր Դատուն,
Ազգային Իշխանութեանց,
Եւ մեր ժողովուրդի զաւակներուն,

Հայրապետական օրհնութեամբ եւ քրիստոնէական ջերմ սիրով կ'ողջունենք ձեզ՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի Մայրավանքէն, եւ ձեզի կը մաղթենք աստուածային բարիքներով լեցուն եւ Հոգեւոր ու ազգային իրազործումներով Հարուստ տարի մը:

2006 տարին մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ յատկանշուեցաւ Հայ գրերու գիւտին 1600-ամեակի Համազգային նշումով: Այս առիթով, Մեր Հայրապետական սրբատառ կոնդակին մէջ, խօսելով Հայ գրերով մարմնաւորուած Հայ լեզուին կենսական կարեւորութեան մասին, ըսինք՝ «մշակոյթներ ձուլող, Համայնքներ քանդող, արժէքներ ոչնչացնող ու ինքնութիւն այլափոխող Համաշխարհայնացումի ահաւոր Հոսանքին դիմաց, Հայ լեզուն մեր ժողովուրդին Համար ամէն բանէ առաջ պէտք է դառնայ ազգակերտումի սրբազան դարձնոց ու ազգային ինքնապաշտպանութեան զօրեղ վահան: Անիկայ պէտք է մնայ մեր սրտին տրոփները, մեր հոգիին թռիչքներն ու մտքին յղացքները վաւերականօրէն արտայայտող ու Համապարփակ կերպով կազմաւորող կենսական ազգակ: Ու տակաւին, Հայ լեզուն պէտք է դառնայ աշխարհի բոլոր կողմերը ցրուած մեր ժողովուրդի զաւակներուն ազգային պատկանելիութեան անխորտակելի առանցքը ու միութեան ամուր շաղախը»:

Նկատի ունենալով Հայ գրերու գիւտին 1600-ամեակը, 2006 տարին հռչակեցինք «Հայ Դպրոցի Տարի»: Ընդառաջելով Մեր կոչին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան սահմաններէն ներս յատուկ ձեռնարկներու ճամբով լուսարձակի տակ առնուեցաւ Հայ դպրոցը՝ մարդակերտումի ու Հայակերտումի իր նուիրական առաքելութեամբ: Ու որպէս բնական հետեւում Գրերու Գիւտի 1600-ամեակին եւ Հայ Դպրոցի Տարուան, 2007 տարին կը հռչակենք՝

« ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՏԱՐԻ »

Եկէ՛ք, սիրելի՛ Հայորդիներ, Հզանցիկ ակնարկով մը տեսնենք թէ ի՞նչ խորունկ իմաստ ու կենսական կարեւորութիւն ունեցած է եւ ունի՛ Հայ լեզուն Հայուն Համար:

Ա.

Հայ լեզուն՝ հայ ինքնութեան աղբիւրը

Ազգեր կը գոյատեւեն ժամանակի ու միջոցին մէջ իրենց իւրայատուկ ինքնութեամբ: Ազգի մը ինքնութեան գոյաւորման, կազմաւորման ու պահպանման մէջ վճռորոշ դեր ունի լեզուն: Լեզուն ո՛չ միայն ազգը բաղկացնող անդամներուն միջեւ հաղորդակցութեան կենդանի կապ է, այլ նաեւ՝ ազգի մը հաւաքական ինքնակերտումին ու ինքնա-արտայայտութեան ամենէն զօրեղ ազդակներէն մէկը: Հետեւաբար, իր իւրայատուկ հնչականութեամբ, շրահիւսութեամբ ու ոճով, լեզուն, որոշ իմաստով, կ'արտացոլացնէ ազգի մը նկարագրային իւրայատուկ գիծերը, անոր ներքին տաղնապանները, երազներն ու մաքառումները:

Այսպէ՛ս եղած է մանաւանդ Հայ լեզուն մեր ազգին Համար: Հայրենիք ունեցող, քաղաքական ազատութիւն ու անկախ եկեղեցի ունեցող ազգ մը չէր կրնար իր ազգակերտումը արմատացնել, իր Հայրենաշինութիւնը ամբողջացնել ու իր ինքնութիւնը վաւերականօրէն արտայայտել առանց ինքնուրոյն լեզուի: Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց մեր ազգին այս հաւաքական գիտակցութեան մարմնացումն է: Այս հայեցակէտով Հարկ է կարգաւ Կորինիի «Վարք Մաշտոցի» գործը: Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց քաջ գիտէր թէ այնքան ատեն որ Հայ ժողովուրդին կը պակսէր լեզուն՝ հողային, կրօնական կամ քաղաքական անկախութիւնը առանձին չէր կրնար երաշխաւորել այս ժողովուրդին լի-իրաւ ինքնութեան ամբողջական կերտումը: Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց գիտէր թէ՛ այնքան ատեն որ Հայ ժողովուրդը ենթակայ պիտի մնար ասորական ու յունական մշակոյթներուն եւ այդ լեզուներով պիտի մտածէր ու ինքզինք արտայայտէր, չէր կրնար իր ինքնութիւնը ամբողջէն Հաստատել:

Արդ, հայ գրերու գիւտով հայ ժողովուրդի ինքնութեան կազմաւորման ընթացքը ո՛չ միայն ամբողջացաւ, այլ աւելի՛ բիւրեղացաւ ու արմատացաւ: Հայ լեզուն դարձաւ հայու հարագատ ինքնութիւնը պաշտպանող զօրեղ վահանը՝ պատմութեան արհաւիրքներուն ու ապականիչ հոսանքներուն դիմաց: Նո՛յնն է այսօր, եւ աւելի ո՛վ, հայ լեզուն հայրենի հողին վրայ ապրող ու մանաւանդ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայուն համար: Առանց հայ լեզուին, հայ ինքնութեան այս կենսատու աղբիւրին, հայ կեանքը պիտի ցամքի ազգային իմաստով՝ կորսնցնելով իր հայկական հարագատ դիմագիծը:

Բ.

Հայ լեզուն՝ հայ մշակոյթի առանցքը

Մշակոյթը ամբողջութիւնն է ազգի մը հոգեմտաւոր յոյգերուն ու երազներուն, յղացքներուն ու ճրգտումներուն՝ գիրի ու գոյնի, ձայնի ու ձեւի ճամբով արտայայտուող: Այս բոլորին մէջ լեզուն ճշգրտորէն դեր ունի:

Դարձեալ այսպէ՛ս է եղած լեզուն հայ մշակոյթի պարագային: Հայ լեզուն դարձած է հայ մշակոյթի ողնասիւնը, անոր արին ջամբող մայր երակը: Հայ մշակոյթի պատմութեան Ոսկեդարու ու Արծաթէ դարու ստեղծման մէջ հայ լեզուն ունեցած է կեդրոնական դերակատարութիւն: Հայ լեզուն դարձած է հայ մատենագրութեան ու հայրաբանութեան, գրականութեան ու մամուլի ստեղծման ու զարգացման մղիչ ոյժը: Այլ խօսքով, հայ լեզուն եղած է հայ մտքին ձեւ ու ոճ, ոգի ու սլացք տուող կենդանի միջոցը:

Հայ լեզուն կը շարունակէ մնալ հայ մշակոյթի առանցքը, հայը իր հոգեմտաւոր արժէքներուն ու ականքութիւններուն առաջնորդող գլխաւոր ճամբաներէն մէկը: Առանց հայ լեզուին կենդանի ու կենդանարար ներկայութեան, հայ մշակոյթը պիտի դատարկուի իր ճշմարիտ պարունակէն, պիտի կորսնցնէ իր հարագատ ոգին ու ինքնութիւնը դիմագիծը: Առանց հայ լեզուին հայ մշակոյթը, որպէս մեր ինքնութեան գլխաւոր արտայայտիչներէն ու գոյութեան ամրակուռ սիւներէն մէկը, պիտի կորսնցնէ իր ինքնութիւնը ու կենսունակութիւնը:

Գ.

Հայ լեզուն՝ հայ հաւատքին պահապանը

Հաւատքը, որեւէ՛ կրօնի պարագային, ինքզինք կ'արտայայտէ տուեալ մշակոյթի ճամբով: Ու հաւատքի արտայայտութիւնը մշակոյթի մը շրջագծէն ներս առաւելաբար կը կատարուի լեզուի միջոցաւ: Հաւատք-լեզու փոխ-յարաբերութիւնը, տարբեր մօտեցումներով ու շեշտաւորումներով, բոլոր կրօններուն մօտ կարեւոր երեւոյթ մըն է: Քրիստոնէութեան պարագային եւս լեզուն կարեւոր դեր է ունեցած եւ ունի՛:

Այս իրողութիւնը բացայայտօրէն կը տեսնենք նաեւ մեր եկեղեցւոյ մօտ: Մեր եկեղեցւոյ հայրերը յաճախ շեշտած են թէ՛ հայ գրերու ստեղծումով Աստուած հայրէն խօսեցաւ մեր ժողովուրդին հետ եւ հայ մարդուն յարաբերութիւնը Աստուծոյ հետ դարձաւ աւելի՛ կենդանի ու անմիջական: Արդարեւ, հայ ժողովուրդին համար ինքնութիւնը գիր ու լեզու ստեղծելու Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի մղձաւանջը, հայուն համար սոսկ ինքնա-արտայայտութեան միջոց մը գտնելու մտահոգութենէն չէր մղուած. անոր մէջ նա՛եւ կար հայ մարդը Աստուծոյ մօտեցնելու, հայուն մէջ քրիստոնէական հաւատքին գիտակից խորք տալու նախանձախնդրութիւնը:

Հետեւաբար, հաւատք ու լեզու անքակտելի գուգորդութեամբ մը մեզի կը ներկայանան մեր պատմութեան մէջ: Միթէ՞ առաւելաբար հայ լեզուի ճամբով չէ՞ որ քրիստոնէական հաւատքը հայ ժողովուրդի կեանքէն ներս ինքզինք արտայայտեց հայո՛ւ գրողով: Միթէ՞ հայ լեզուի ճամբով չէ՞ որ Աստուածաշունչը մեր ժողովուրդին տրուեցաւ իր մայրենի լեզուով: Միթէ՞ հայ լեզուի ճամբով չէ՞ որ գրի առնուեցան կամ թարգմանուեցան քրիստոնէական մտածողութեան ամենէն կարեւոր երկերը: Հայ լեզուն քրիստոնէական հաւատքը հայացուց՝ անոր տալով հայկական շունչ ու դիմագիծ: Իսկ քրիստոնէական հաւատքի ճամբով հայ լեզուն, որոշ իմաստով, սրբագործուեցաւ՝ դառնալով հայու հաւատքին ամենէ՛ն հարագատ արտայայտիչը, ամենէ՛ն արթուն պահապանը ու ամենէն զօրեղ պաշտպանը:

Այսօր նո՛յնն է հայ լեզուն հայուն համար: Արդարեւ, ոեւէ հայ պիտի ընդունի՞, որ Աստուծոյ մօտենայ, Աստուծոյ աղօթէ օտարին օտարացնո՛ղ լեզուով: Միթէ՞ նոյնը չէ՞ պարագան ոեւէ ազգի համար: Այս

գիտակից նախանձախնդրութիւնը պէտք է արմատանայ իր ինքնութեան պահպանման համար իր արիւնը թափած մեր ժողովուրդին մօտ: Արդ, արեւմտեան կարգ մը գաղութներուն մէջ մեր ծէսէն ներս օտար լեզուներ լայն չափով գործածելու միտող մօտեցումները անընդունելի են: Նման քայլեր միայն բացասական հետեւանքներ կ'ունենան, ամէն իմաստով:

Գ.

Հայ լեզուն՝ հայ ազգի գոյութեան երաշխիքը

Հայրենիքի, հաւատքի ու մշակութի կողքին ազգի մը գոյութեան ամրապնդման ու պահպանման մէջ լեզուն ճակատագրական դեր ունի: Լեզուն է որ ազգի մը ինքնութեան արմատները կը պահէ առողջ: Դարձեալ լեզուն է որ ազգի մը ամբողջականութիւնը ու յաւերժութիւնը կ'երաշխաւորէ: Պատմական իրողութեան վրայ հաստատուած անհերքելի ճշմարտութիւն է սա բոլոր ազգերուն պարագային:

Ազգերու մեծ անդաստանին մէջ Հայ լեզուն մեր “փոքր ածու”ին համար դարձաւ իր գոյութեան ու գոյատեւման ջրտուք կատարող յորդահոս աղբիւր մը: Պատմութեան ընթացքին յաճախ օտար արժէքներ ու աւանդութիւններ խուժեցին մեր կեանքէն ներս. յաճախ շրջապատուեցանք այլ ազգերով, մշակութիւններով ու լեզուներով. յաճախ մեր կեանքը ենթակայ դարձաւ ահաւոր վերիվայրումներու, տաճնապնդում ու ջարդերու: Այս բոլորին մէջ, սակայն, մեր ազգը մնաց ու ծաղկեցաւ: Մեր ազգը մնաց ո՛չ թէ մականով ու բանակով, այլ իր հաւատքով ու մշակոյթով եւ զանոնք մեր կեանքին մէջ կեանքի՝ վերածող Մեսրոպաշունչ Ա. Բ. Գ.ով:

Արդարեւ, երբ ուրիշներ ազատօրէն ապրելու մեր կամքը չլիցանցին, Հայ լեզուն դարձաւ Հայու ինքնորոշման ամենէն շոշափելի արտայայտութիւններէն մէկը: Երբ պատմութեան պարտադրանքով բաժան-բաժան դարձանք, Հայ լեզուն դարձաւ մեր ամբողջականութեան առանցքը. Հայ լեզուն դարձաւ մէկ ազգի, մէկ Հայրենիքի ու մէկ մշակոյթի պատկանելիութեան շաղախը՝ անդրանցնելով աշխարհագրական, դաւանական, քաղաքական ու գաղափարական բոլոր տեսակի սահմանները:

*

* *

Ահա հրա՛ջքը Հայ լեզուին, հրաշագործ Հայ լեզուին...:

Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայու հաւատքին ամրակուռ սիւնը դարձաւ, Վռամչապուհ արքան՝ Հայու անկախութեան դարբինը, իսկ Մեսրոպ Մաշտոց՝ Հայու ինքնութեան կերտիչը: Հայոց պատմութիւնը մեր ինքնութեան, անկախութեան ու յաւերժութեան սրբազան պատերազմն է: Հաւատքով զսպանակուած մեր ժողովուրդի յարատեւ պայքարին մէջ Հայ լեզուն առանցքային դեր ունեցաւ:

Հայ լեզուն դարձաւ Հայրենիք՝ անհայրենիք Հայուն:

Հայ լեզուն դարձաւ տուն՝ անտուն Հայուն:

Հայ լեզուն դարձաւ լոյսի շատրուան՝ աշխարհի խաւարին մէջ մնացած Հայուն:

Հայ լեզուն դարձաւ յոյսի փարոս՝ յուսալքումի ճամբաներուն մէջ տուայտող Հայուն:

Հայ ժողովուրդի հոգիի ճենճերումներուն, մտքի ճառագայթներուն ու կեանքի փոթորկումներուն վաւերական թարգմանը Հանդիսացող մեր բանաստեղծները Հայ լեզուն նկատեցին “տունը Հայուն աշխարհի չորս ծագերուն” (Մ. Իշխան). զայն բնորոշեցին որպէս “խարխալը նաւու”, “կնիքը ինքնութեան”, “շողը մեր յոյսի” (Գ. Էմին). ու տակաւին՝ “լոյս յաւերժափայլ” որ “օտար հողմից երբեք չյանգեցաւ...”, “հզօր զէնք, որի դէմ պիտի դառնային անգոր՝ նետ ու ետրոն...” (Պ. Սեւակ):

Իսկ օտար լեզուագէտներ ու Հայագէտներ հիացան Հայ լեզուի կուռ տրամաբանութեան, իւրայատուկ ճկունութեան, ոճային հարստութեան ու երաժշտական գրաւչութեան վրայ, նո՛յնիսկ զայն նկատելով “Աստուծոյ հետ խօսելու միակ լեզուն” (Լորտ Պայրըն):

1600 տարիներ յետոյ նո՛յնը կը մնայ Հայ լեզուն մեզի համար: Հետեւաբար, սովորական Հասկացողութեամբ պէտք չէ մօտենալ Հայ լեզուին: Խնայատուր Աբովեան ճիշդ կերպով բնորոշած է Հայ լեզուին վճռական դերը ըսելով՝ “Ա՛յս լեզուն, լեզուն, լեզուն որ չըլլի, մարդ ընչի՞ նման կըլի: Մէկ ազգի պահողը, իրար հետ միացնողը լեզուն ա ու հաւատը: Լեզուդ փոխի՛ր, հաւատդ ուրացի՛ր, էլ ընչո՞վ կարես ասել, թէ

ո՞ր ազգիցն ես”:

Սակայն այսօր, Շահնուրի բառերով՝ “կը նահանջէ՛ լեզուն, կը նահանջէ՛ լեզուն, կը նահանջէ՛ լեզուն... մեղա՛յ, մեղա՛յ Արարատին”։ Որքա՛ն, որքա՛ն մեղաւոր ենք եւ, հետեւաբար, պարտաւոր մեղա՛յ ըսելու՝ մեր պատմութեան, մեր պապերուն, մեր սուրբերուն, մեր հերոսներուն...: Այո՛, հայ լեզուն կը նահանջէ ամէն տեղ, տարբեր կերպերով ու ամէն իմաստով: Կը նահանջէ հայ լեզուն՝

- երբ հայ ընտանիքներէն կը հեռանայ Մաշտոցի Մեծաաբանչը.
- երբ հայ դպրոցներու մէջ աշակերտներ օտար լեզու կը խօսին.
- երբ հայ մամուլի էջերուն վրայ կ’աղաւաղուի հայ լեզուն.
- երբ մեր գմբէթներուն տակ մեր հայրերուն աղօթքները օտար լեզուով կը հնչեն.
- երբ օտար լեզուով կը փառաբանուի նո՛յնիսկ հայ գրերու գիւտին 1600-ամեակը...:

1600 տարիներու պատմութիւնը իր ամենէ՛ն ահաւոր զէնքերով չկրցաւ սպաննել հայ լեզուն: Այսօր, մե՛նք է որ կը սպաննենք հայ լեզուն՝ երբեմն մեր անտարբերութեամբ, երբեմն մեր տգիտութեամբ, երբեմն մեր անհաւատարմութեամբ, երբեմն մեր օտարասիրութեամբ եւ “մասամբ սոցին...”:

Պէտք է ըլլալ գիտակից, արթուն ու խստապահանջ:

Հայ լեզուն մեր ազգի “արբուծիւն սրբոց”ներէն մէկն է. վա՛յ մեզի եթէ հաւատարիմ չգտնուինք այս աստուածատուր արբուծեան:

Հայ լեզուն մեր կեանքի գերագոյն գանձերէն մէկն է. վա՛յ մեզի եթէ տէր չկանգնինք այս սրբազան գանձին:

Հայ լեզուն հայ մարդը դէպի Աստուած առաջնորդող ոսկի կամուրջներէն մէկն է. վա՛յ մեզի եթէ մեր իսկ ձեռքերով քանդենք այս նուիրական կամուրջը:

Հայ լեզուն հայ մարդը իր հարագատ էութեան տանող ճշմարիտ ճամբաներէն մէկն է. վա՛յ մեզի եթէ այս ճամբան խաւարի մեր կեանքին դիմաց:

Արդ, հայ լեզուն հեռացում կը նշանակէ հայութենէ հեռացում:

Ե. դարուն, հայ ժողովուրդի հաւատքը քանդել փորձող Յագիերտին, հաւաքական վճռակամութեամբ ըսինք՝ “Այս հաւատքէն մեզ ո՛չ ոք կրնայ խախտել, ո՛չ սուրբ եւ ո՛չ հուրը, ո՛չ հրեշտակներ եւ ո՛չ ալ մարդիկ...”: Այսօր, նոր ժամանակներու Յագիերտներուն դիմաց նո՛յն կամքով պէտք է ըսենք՝ հայու հաւատքով ու հայ նահատակներու արիւնով շաղախուած հայ լեզուն մեզ ո՛չ ոք կրնայ հեռացնել:

Իւրաքանչիւր հայ ա՛յս խոր գիտակցութեամբ պէտք է մօտենայ հայ լեզուին: Այս գիտակցութենէն ու նախանձախնդրութենէն մեկնելով, մեր ժողովուրդի զաւակներուն ուշադրութեան կարեւորութեամբ կ’ուզենք յանձնել հետեւեալ հիմնական կէտերը.

1

Հայ լեզուն պէտք է միջոտ գործածել

Առաջին հերթին կրնայ տարօրինակ թուիլ այս կոչը՝ ուղղուած մեր ժողովուրդի զաւակներուն: Սակայն, մեր ժողովուրդի կեանքէն ներս հետզհետէ զգալի ներկայութիւն սկսած է դառնալ օտար լեզուներու գործածութիւնը: Այս ցաւալի երեւոյթին պատճառները երբեմն մեր անմիջական հասողութենէն անդին են. բայց անոր հետեւանքները կրնան շատ ծանր ըլլալ մեր ազգին համար: Եթէ փորձենք օտար լեզուի գործածութեան հասարակաց պատճառ մը գտնել, յատկապէս արեւմտեան գաղութներու մէջ, ատիկա մեզ չըջապատող պայմաններուն խոր ազդեցութիւնն է մեր ժողովուրդին ու մասնաւորաբար երիտասարդ սերունդին վրայ: Քաջածանօթ ենք մեր գաղութներուն եւ գիտենք թէ մեր զաւակները կ’ապրին այնպիսի միջավայրերու մէջ, ուր օտար լեզուներու գործածութիւնը դարձած է փաստօրէն ստիպողական եւ անոր առաջըր առնելու միջոցները՝ սահմանափակ ու անզօր: Այս դժուար կացութեան դիմաց, սակայն, իրաւունք չունինք պարտաւորական ոգի, կրաւորական վիճակ ու անտարբեր վերաբերում ցուցաբերելու:

Արդարեւ, երբեմն որոշ կացութիւններու մէջ եւ պայմաններու բերումով, հայու ինքնութեան կազմաւորման ու պահպանման մէջ լեզուի դերը դարձած է նուազ կարեւոր: Անհրաժեշտ է յատուկ զգուշաւորութեամբ ու զգայնութեամբ մօտենալ այս երեւոյթին: Ստիպողական կացութիւններէ յառաջացած հասկնալի պարագաները պէտք է վերածուին բնական երեւոյթներու, ընդունելի սկզբունքներու կամ հասարակաց չափանիշներու: Մեր ժողովուրդի զաւակները պէտք է հայերէն գիտնան ու հայերէն խօսին. սակարկութեան

նրեթ չի կրնար դառնալ այս կէտը: Բնականաբար սա լուրջ ու հետեւողական ճիգ կը պահանջէ:

Այս ճիգի արդիւնաւորման մէջ կենսական դեր ունի նախ հայ ընտանիքը: Այսպանելի են այն ծնողները, որոնք ո՛չ մէկ նախանձախնդրութիւն ցոյց կու տան իրենց զաւակներուն հայերէն լեզուն սորվեցնելու կամ ստիպելու անոնց որ հայերէն խօսին տան մէջ: Մեծապէս գնահատելի են այն ծնողները, որոնք հաւատարիմ իրենց ինքնութեան, երբեմն նո՛յնիսկ կը պարտադրեն որ իրենց զաւակները փոքր տարիքէն սկսեալ հայերէն խօսին: Հայ ընտանիքէն ներս երբ հայ մանուկի շրթներուն վրայ հայերէն լեզուն կը սկսի բարբառել, ան երբեք չի մոռնար մայրենի լեզուն՝ իր կեանքի ամենէն դժուար պայմաններուն մէջ իսկ:

Ընտանիքէն յետոյ հայ լեզուի մնայուն գործածութեան մէջ կարեւոր դեր ունի հայ դպրոցը: Հայ դպրոցն է հայ լեզուի պաշտպանութեան միջնաբերդը: Հայ դպրոցն է հայ լեզուի տարածման առաքեալը: Հայ դպրոցն է հայ լեզուի յաւերժացման աղբիւրը: Հայ լեզուի գործածութեան կրնան սատարել նաեւ մեր կեանքէն ներս գործող կառույցները՝ իրենց կողմէ կատարուած զանազան նախաձեռնութիւններու ճամբով:

Երբ լեզուի մը գործածութիւնը նահանջէ, այդ ազգին ինքնութիւնը հետզհետէ կը գունաթափի, անոր գոյութեան արմատները հետզհետէ կը տկարանան: Որքան ալ դժուար ըլլան մեզ շրջապատող պայմանները, հայ լեզուին ամէնօրեայ ու մնայուն գործածութիւնը կը նկատենք իւրաքանչիւր հայու առաջնահերթ պարտաւորութիւնը:

2

Հայ լեզուն պէտք է ճի՛շդ գործածել

Որեւէ՛ լեզու ժամանակի ընթացքին ենթակայ է արտաքին ազդեցութեան եւ, հետեւաբար, փոփոխութեան ու աղաւաղումի: Լեզուաբաններ անհրաժեշտ հսկողութիւնը կը կատարեն, որպէսզի լեզուն առաւելագոյն չափով պահէ իր ճշգրտութիւնը:

Հպանցիկ ակնարկ մը հայ լեզուի ծագման ու հորվոյթի պատմութեան վրայ, յստակօրէն ցոյց կու տայ թէ ո՛չ միայն հայրենի հողէն դուրս հայ լեզուն ենթակայ դարձած է փոփոխութիւններու, այլ նո՛յնիսկ Հայաստանի մէջ: Հայերէն լեզուի կրած ազդեցութիւնները դարձան աւելի ակներեւ մանաւանդ սփիւռքեան պայմաններուն մէջ: Արդարեւ, իր Արեւելեան ու Արեւմտեան տարբերակներով, իր Մաշտոցեան ու Աբեղեան ուղղագրութիւններով, եւ տակաւին՝ Սփիւռքի զանազան գաղութներուն մէջ իր այլազան գործածութիւններով, այսօր փա՛ստօրէն՝ խայտաբղէտ պատկեր մը կը ներկայացնէ հայ լեզուն:

Պայմաններու բերումով, Հայաստանի մէջ գործածուած հայերէնը բարձրորակ է՝ լեզուական թէ քերականական իմաստով: Բայց, Սփիւռքէն ներս, բացի մի քանի գաղութներէ, հայերէն լեզուի թէ՛ բերանացի եւ թէ՛ գրաւոր գործածութեան մէջ ահաւոր սխալներ կը կատարուին, նո՛յնիսկ երբեմն հայերէն լեզուի ուսուցիչներու, մտաւորականներու ու մամուլին կողմէ: Հայ լեզուի ճիշդ գործածութիւնը սկսած է նահանջել: Այս մտահոգիչ երեւոյթին առաջքը պէտք է առնել ամէ՛ն գնով ու կարելի փութով:

Այս լուրջ աշխատանքին կարեւոր նպաստ պէտք է բերէ հայ դպրոցը: Հայ դպրոցէն ներս է որ հայ մանուկը պիտի սկսի հայերէնը ճի՛շդ սորվիլ: Պէտք չէ միայն այսպանենք որ նոր սերունդը ճիշդ հայերէն չի խօսիր. հարկ է որ նոր սերունդին ճի՛շդ հայերէն սորվեցնելու կարելիութիւնները ապահովենք: Պէտք չէ միայն ափսոսանք որ հայերէն դասաւանդող ուսուցիչները կը պակսին. հարկ է որ նոր ուսուցիչներ պատրաստենք՝ ուսուցչութիւնը ամէ՛ն իմաստով գրաւիչ դարձնելով: Պէտք չէ միայն քննադատենք որ դասագիրք չունինք. հարկ է որ նոր դասագրքեր պատրաստելու միջոցները հայթայթենք:

Ինչ կը վերաբերի ուղղագրութեան հարցին, գոյութիւն ունեցող երկուութիւնը պէտք է վերջ գտնէ: Հայաստան ու Սփիւռք փոխադարձ հասկացողութեամբ եւ հանգրուանային կերպով հայ լեզուն պէտք է վերադարձնեն իր արմատներուն՝ Մաշտոցեան ուղղագրութեան:

3

Հայ լեզուն պէտք է մաքրել օտար ազդեցութիւններէ

Որեւէ՛ լեզու իր անմիջական շրջապատին հետ մնայուն փոխ-յարաբերութեան մէջ ըլլալով ենթակայ կը դառնայ փոխ-ազդեցութեան: Ու որքան լեզուի մը գործածութիւնը քիչ է եւ գայն գործածողներուն թիւը սահմանափակ, այնքան դիւրին կերպով հոն կը ներթափանցեն օտար ազդեւորներէ հոսող ջուրեր:

Արդարեւ, հրաշքի համազօր երեւոյթ է որ հայ լեզուն, հակառակ իր շրջապատին հետ ունեցած մնայուն յարաբերութեան, մանաւանդ Կիլիկեան շրջանին եւ ապա Սփիւռքի մէջ, փաստօրէն կրցած է պահել ամուր իր քերականական կառոյցը, լեզուամտածողութեան հէնքը եւ հարուստ բառապաշարը: Վերջին տասնամեակներուն սակայն, թէ՛ Հայաստանի մէջ Արեւելահայերէնը եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ Արեւմտահայերէնը սկսան առատօրէն գործածել օտար բառեր եւ այնպիսի լեզուական ձեւեր ու ոճեր, որոնք մաս չեն կազմեր հայերէն լեզուի բառամթերքին եւ խոտոր կը համեմատին հայերէն լեզուի ինքնութեան:

Հայաստանի մէջ ուսուցիչներու գործածութիւնը, ճի՛շդ է, որոշ չափով սկսած է տեղի տալ. սակայն արեւելահայերէնը մաքրելու անհրաժեշտութիւնը կը մնայ հրամայական: Մեր ժողովուրդի զաւակները երբեմն, յատկապէս Սփիւռքի մէջ, մասնագիտական նիւթերու պարագային հարկադրաբար կը դիմեն օտար բառերու: Բայց, շատ յաճախ օտար բառերու գործածութիւնը կը կատարուի որպէս նորաձեւութիւն: Եւ ճի՛շդ հո՛ս է վտանգը: Հայերէն լեզուն այնքան ճոխ է իր բառամթերքով եւ այնքան ճկուն իր արտայայտչական ձեւերով, որ հայ մարդը օտար լեզուներու դիմելու հարկադրանքին տակ չի դնէր:

Օտար բառերու անտեղի գործածութիւնը բացարձակօրէն անընդունելի է. նման ընթացք մը միայն կ'առաջնորդէ հայ լեզուի քայքայումին: Հայ լեզուի մաքրագործումը ու բիւրեղացումը անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է: Հետեւաբար, իւրաքանչիւր հայ իրեն համար նուիրական պարտք պէտք է նկատէ հայ լեզուին առողջ ու մաքուր պահպանումը, զայն հեռու պահելով օտար բառերու ու ասոյթներու ներկայութենէն:

4

Հայ լեզուն պէտք է ծրագրուած կերպով ուսուցանել

Լեզուի մը մի՛շտ ու ճի՛շդ գործածութիւնը ինչպէս նաեւ մաքո՛ւր պահպանումը մեծապէս կախեալ է անոր ուսուցումէն: Լեզու մը երկար կը գոյատեւէ երբ ան սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի անընդմիջաբար: Բայց լեզու մը կը մնայ տոկուն, կենսունակ ու մաքուր երբ անոր փոխանցումը, այլ խօսքով՝ ուսուցումը կը կատարուի ծրագրուած կերպով եւ մանկավարժական մեթոտներու օգտագործումով:

Հայ կեանքէն ներս այս յոյժ կարեւոր աշխատանքին էլ ծուլած հայ դպրոցը: Հայ դպրոցի հայակերտումի առաքելութեան մէջ առանցքային տեղ ու դեր ունի հայ լեզուն: Հայ դպրոցը հայ դպրոց դարձնողը հայ լեզուն է: Կարելի չէ հայեցի դաստիարակութիւն ջանել, հայու ոգի ներարկել նոր սերունդին առա՛նց հայ լեզուի: Արդ, մեր դպրոցներէն ներս հայերէն լեզուի ուսուցումը պէտք է կատարուի բարձրագոյն աստիճանի բժախնդրութեամբ: Հայերէնը ու հայերէնով դասաւանդուող նիւթերը հայ դպրոցին դասացուցակին վրայ առաջնահերթ տեղ պէտք է գրաւեն ու անոնց ուսուցումը պէտք է կատարուի ծրագրուած կերպով՝ հեռու ամէն տեսակ պատահական մօտեցումներէ ու հապճեպ կարգադրութիւններէ:

Հոն ուր հայ դպրոց գոյութիւն չունի, հայ մամուլը եւ հայ գիրքը պէտք է դառնան հայ լեզուի ուսուցման դպրոց: Նաեւ եկեղեցին կարեւոր դեր ունի այս գծով: Մեր ծէսը, եկեղեցիէն ներս տրուած քարոզները, հոգեւորական-ժողովուրդ յարաբերութիւնը, եկեղեցւոյ հովանիին տակ գործող կիրակնօրեայ վարժարանը, եկեղեցւոյ կողմէ կազմակերպուած ձեռնարկները կրնան մեծապէս նպաստել հայ լեզուի առողջ պահպանման եւ ուսուցման:

*

* *

Արդ, որքա՛ն կենսական է հայ լեզուն մեր ժողովուրդին համար ու որքա՛ն հրամայական անոր անվթար պահպանումը, ինչպէս նաեւ մի՛շտ ու ճի՛շդ գործածութիւնը: Վա՛յ մեզի երբ հեռու մնանք հայ լեզուէն: Վա՛յ մեզի, երբ հեռու պահենք հայ լեզուն մեր անձերէն, մեր տուններէն, մեր կառոյցներէն, մեր կեանքէն: Առանց հայ լեզուին մեր կեանքը պիտի պարպուի հայ արժէքներէն, սրբութիւններէն, աւանդութիւններէն, հայու հարագատ էութենէն: Մեր պատմութեան ընթացքին բացուեցանք ուրիշին, յարգեցինք ուրիշը. սակայն մերժեցինք ուրիշին պէս ըլլալ՝ մեր հաւատքով, մեր ինքնութեամբ, մեր լեզուով: Չմոռնանք, որ հաւատքի ու հայրենիքի կողքին, նաեւ հայ լեզո՛ւն պահեց մեզ, հայ լեզո՛ւն ամբացուց մեր գոյութիւնը, հայ լեզո՛ւն բիւրեղացուց մեր ինքնութիւնը: Դարձեալ հայ լեզո՛ւն է, այսօ՛ր ու մի՛շտ, մեր ազ-

գային պայքարին զօրեղ վահանը, մեր միութեան ամուր օղակը, մեր ինքնութեան դրոշմը:

2007 տարին «Հայ Լեզուի Տարի» հռչակելով կ'ուզենք որ մեր ժողովուրդի բոլոր զաւակները գիտակցօրէն անդրադառնան Հայ լեզուին եզակի կարեւորութեան ու վճռադրոշմ դերին մեր անհատական թէ հաւաքական կեանքէն ներս:

Հետեւաբար, ջերմօրէն կը թելադրենք՝

- Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան թեմերուն՝ Առաջնորդ Սրբազաններուն ու Ազգային Իշխանութեանց, յատուկ նախաձեռնութիւններու ճամբով մեր ժողովուրդի կեանքէն ներս վերարծարծելու Հայ լեզուի անփոխարինելի դերը ու առանցքային կարեւորութիւնը՝ Մեր պարզած մտածումներուն, կատարած վերլուծումներուն ու յայտնած մտահոգութիւններուն լոյսին տակ:

- Մեր բարերարներուն, Հայ դպրոցին հզօրացման, Հայ մամուլին տարածման, Հայ դիրքին սպազբողութեան եւ Հայ ուսուցչի պատրաստութեան կատարած իրենց օժանդակութիւններով, գործնապէս նպաստելու Հայ լեզուի պահպանման եւ ուսուցման հրամայական աշխատանքին:

- Մեր կառոյցներուն ու անոնց պատասխանատուներուն, վերանորոգ յանձնառութեամբ շարունակելու Հայ դպրոցին նկատմամբ իրենց ցուցաբերած հոգածութիւնը, Հայ դպրոցը համապարփակ վերակազմակերպումի ենթարկելով, եւ այդ ծիրէն ներս Հայ լեզուի ուսուցման առաջնահերթ կարեւորութիւն ընծայելով:

- Մեր մամուլին ու անոր սպասարկուներուն, իրենց լրատուական աշխատանքը վերածելու Հայ լեզուի առողջ պահպանման եւ ազդու ուսուցման ազգային, մշակութային ու կրթական առաքելութեան:

- Մեր ուսուցիչներուն, մանաւանդ Հայ լեզու դասաւանդող ուսուցիչներուն, յատուկ բժախնդրութիւն ցուցաբերելու Հայ լեզուի ուսուցման նկատմամբ՝ գայն նկատելով նուիրական կոչում:

- Մեր ծնողներուն, իրենց ընտանեկան յարկին տակ միայն Հայերէն խօսելու, միայն Հայերէն սորվեցընելու իրենց զաւակներուն եւ զանոնք դէպի Հայ կեանք, դէպի Հայութի՛ն առաջնորդելու:

- Վերջապէս, մեր ժողովուրդի զաւակներուն, մանաւանդ Հայօրէ՛ն ապրելու յանձնառութիւնը կատարած մեր երիտասարդներուն, անմահանուն Խաչատուր Աբովեանի բառերով ըսելով՝ «Զեզ եմ ասում, ձեզ՝ Հայոց նորահաս երիտասարդներ, ձեր անունին մեռնիմ, ձեր արեւին մատաղ լինեմ, տասը լեզու սովորեցէք, բայց ձեր լեզուն, ձեր հաւատը դայի՛մ պահեցէք»:

Հայրական սիրով,

Աղօթարար՝

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

To the Diocesan Prelates,
Clergy, and
Church and Community Leaders
of the Catholicosate of the Great House of Cilicia,
and the Armenian people,

We greet you with pontifical blessing and warm Christian love from the Armenian Catholicosate of the Great House of Cilicia in Antelias, and we wish you a year full of divine grace, as well as rich in spiritual and national accomplishments.

The year of 2006 in the life of our people was characterized by the pan-national observance of the 1600th anniversary of the invention of the Armenian alphabet. In our Pontifical Encyclical issued on that occasion, we addressed the vital importance of the Armenian language embodied in the Armenian alphabet, saying, *“In the face of the frightful forces of globalization, which assimilates cultures, destroys communities, annihilates values and alters identities, the Armenian language must become, above all, a sacred forge of nation building and mighty shield of national self-defense for our people. It must remain a vital factor authentically expressing and comprehensively giving shape to the palpitations of our hearts, the flights of our souls and the conceptions of our minds. Furthermore, the Armenian language must become the unbreakable axis of the national belongingness and the strong cement of unity of our people scattered to all parts of the world.”*

In consideration of the 1600th anniversary of the invention of the Armenian alphabet, we proclaimed the year of 2006 as “Year of the Armenian School.” In response to our appeal, the Armenian school, along with its sacred mission of forming our men and women of the future as Armenians, was made the focal point of special programs in all dioceses of the Catholicosate of the Great House of Cilicia. And, as a natural follow-up to the 1600th anniversary of the invention of the alphabet and the Year of the Armenian School, we proclaim the year of 2007 as

“THE YEAR OF THE ARMENIAN LANGUAGE”

Therefore, dear Armenians, let’s see, through a cursory glance, what a profound significance and vital importance the Armenian language has had and does have for the Armenians.

A.

The Armenian Language: The Source of Armenian Identity

Nations survive in time and space through their unique identity. Language plays a critical role in the creation, formation and preservation of a nation’s identity. Language is not only a living link of communication among the constituent members of a nation, but also one of the most powerful factors of a nation’s collective self-construction and self-expression. Therefore, with its unique phonetics, syntax and style, language, in a certain sense, reflects the characteristic features of a nation, its inner torments, dreams and struggles.

The Armenian language, in particular, has been like this for our nation. A nation having a homeland, political freedom and independent church could not deeply root its nation building, fulfill the strengthening of its homeland and authentically express its identity without its own language. St. Mesrob Mashdots is the embodiment of this collective consciousness of our nation. It is from this viewpoint that it is necessary to read Goriun’s work, “Life of Mashdots.” St. Mesrob Mashdots was well aware of the fact that, as long as the Armenian people were lacking a written language, territorial, religious or political independence alone could not guarantee the total creation of their full identity. St. Mesrob Mashdots knew that, as long as the Armenian people remained subject to the Syriac and Greek cultures, and expressed themselves in those languages, they could not firmly establish their identity.

Now, with the invention of the Armenian alphabet, the course of the formation of the identity of the Armenian people was not only completed but it also became more crystallized and deeply rooted. The Armenian language became the mighty shield defending the Armenians’ authentic identity in the face of historical calamities and disintegrating and disorienting currents. The Armenian language is the same today, if not more so, for the Armenians living in their homeland and especially those scattered to the four corners of the globe. Without the Armenian language, this living source of the Armenian identity, Armenian life will dry up in the national sense, losing its authentic Armenian image.

B.

The Armenian Language: The Pivot of Armenian Culture

Culture is the totality of a nation's mental and spiritual emotions and dreams, conceptions and aspirations as expressed in words and colors, sounds and forms. Language has a definitive role in all of this.

The Armenian language has become the backbone of Armenian culture, the main artery pumping blood to it. The Armenian language played a central role in the creation of the Golden Age and Silver Age in the history of Armenian culture. The Armenian language became the driving force in the creation and development of Armenian historiography, hagiography, literature and the press. In other words, the Armenian language has been the living means giving form and style, spirit and light to the Armenian mind.

The Armenian language continues to remain the pivot of Armenian culture, one of the main roads leading the Armenians to their intellectual and spiritual values and traditions. Without the living and vivifying presence of the Armenian language, Armenian culture will become emptied of its true contents, will lose its authentic spirit and specific identity. Without the Armenian language, the Armenian culture, as one of the principal means of defining and expression of our identity and solid pillars of our existence, will lose its particularity and vitality.

C.

The Armenian Language: The Keeper of the Armenian Faith

Faith, no matter what the religion, expresses itself through a given culture. And the expression of faith within the contours of a culture is accomplished mainly by means of language. The interrelationship between faith and language, with different approaches and emphases, is an important aspect of all religions. In the case of Christianity, language has had and still has a decisive role.

This fact is explicitly discernible in the case of our church too. Our church fathers have often emphasized that, with the creation of the Armenian alphabet, God spoke in Armenian with our people, and the relationship between the Armenians and God became more alive and immediate. Indeed, the all-consuming passion of St. Mesrob Mashdots to create a unique alphabet and written language for the Armenian people was not prompted by the sole concern of finding a means of self-expression for them; underlying it too was the zeal to bring the Armenian people closer to God, to give conscious depth to the Christian faith in their hearts and souls.

Therefore, faith and language have been present in our history with an inseparable association. After all, was it not largely by way of the Armenian language that the Christian faith expressed itself with an Armenian imprint in the lives of the Armenian people? Was it not by way of the Armenian language that the Bible was given to our people in their mother tongue? Was it not by way of the Armenian language that the most important works of Christian thought were written or translated? The Armenian language Armenianized the Christian faith, giving it an Armenian spirit and personality. Furthermore, it was by way of the Christian faith that the Armenian language, in a certain sense, became sanctified, becoming the most authentic voice, the most vigilant guardian, and the most powerful defender of the Armenian faith.

Today the Armenian language is the same for the Armenians. Indeed, will it be normal to any Armenian to approach God, to pray to God in a foreign language? Isn't it the same for any given nation? This conscious zeal must take firm root among our people. We must always bear in mind that our forefathers shed their blood for the preservation of their identity. Thus, the approaches disposed towards the broad use of foreign languages during our rituals, which are being suggested in certain Western communities, are unacceptable. Such steps will only have negative consequences in every sense.

D.

The Armenian Language: The Guarantor of the Existence of the Armenian Nation

Language plays a critical role in the strengthening and preservation of a nation's existence, alongside homeland, faith and culture. Language keeps the roots of a nation's identity healthy. Again, language guarantees a nation's integrity and perpetuity. This is an irrefutable truth, based on historical fact, for all nations.

In the greater field of nations, the Armenian language became an abundant spring supplying water to our "little lower bed" for it to exist and survive. Down through history, foreign values and traditions have often made inroads in our life; we were often surrounded by other nations, cultures and languages; our life often became subject to frightful upheavals, crises and massacres. However, our nation survived through all these vicissitudes and perished. Our nation maintained its existence, not by means of scepters and armies but through its faith and culture, as

well as the alphabet which made the Christian faith an incarnational reality and articulated the Armenian culture in all its dimensions and aspects in our life.

Indeed, when others chained our will to live freely, the Armenian language became one of the most tangible expressions of Armenian identity and self-determination. When we became divided through the exigencies of history, the Armenian language became the pivot of our integrity; the Armenian language became the cement of affiliation with one nation, one homeland and one culture, transcending all kinds of geographical, doctrinal, political and ideological boundaries.

*
* *

This is, indeed, the miracle of the Armenian language, the miracle-working Armenian language....

St. Gregory the Illuminator became the solid pillar of the Armenian faith; King Vramshabouh, the forger of Armenian independence; St. Mesrob Mashdots, in turn, the creator of the Armenian identity. The Armenian language had a pivotal role in the faith-sustained struggle of our people, for survival, identity and independence.

The Armenian language became a homeland for Armenians without a country. It became a home for homeless Armenians, a fountain of light in the darkness of the world, and a beacon of hope on the roads of despair.

Our poets considered the Armenian language *“the home of the Armenians in the four corners of the world”* (M. Ishkhan); they have characterized it as *“the anchor of the ship,” “the seal of identity,” “the ray of our hope”* (K. Emin) and moreover *“the ever-shining light”* that *“never became extinguished from foreign winds...,” “mighty weapon, against which arrow and scimitar would become powerless...”* (P. Sevak).

Foreign linguists and Armenologists, in turn, have admired the compact logic, special exibility, stylistic richness and musical appeal of the Armenian language, even considering it *“the sole language for speaking with God”* (Lord Byron).

The Armenian language remains the same for us 1600 years later. Therefore, one must not approach the Armenian language with the usual understanding. Khachatur Abovian has correctly defined the critical role of the Armenian language when he wrote, *“Oh language, language, if it weren't for language, what would man be like? It is language and faith that keep a nation together, connect one to another. If you change your language and deny your faith, then how else can you say what nation you belong to?”*

However, today, in Shahnour's words, *“the language is retreating, the language is retreating, the language is retreating... mea culpa, mea culpa to Ararat.”* We are so, so guilty and, therefore, obligated to say mea culpa to our history, our ancestors, our saints, our heroes.... Yes, the Armenian language is retreating everywhere, in different ways and in every sense. The Armenian language is retreating –

- when the prodigious creation of Mesrob becomes distant from Armenian families;
- when pupils speak a foreign language in Armenian schools;
- when the Armenian language is distorted on the pages of the Armenian press;
- when the prayers of our fathers are uttered in a foreign language in our church;
- when even the 1600th anniversary of the invention of the Armenian alphabet is glorified in a foreign language...

The most frightening weapons of the past 1600 years were not able to kill the Armenian language. Today, however, we are the ones who are killing the Armenian language, sometimes with our indifference, sometimes with our ignorance, sometimes with our infidelity, sometimes with our xenophilia and *“so forth...”*

We must be conscious, alert and stringent.

The Armenian language is one of the “holiest of holies” of our nation; woe unto us if we are not faithful to this God-given sanctity.

The Armenian language is one of the supreme treasures of our life; woe unto us if we don't look after this sacred treasure.

The Armenian language is one of the golden bridges leading Armenians to God; woe unto us if we destroy this sacred bridge with our very own hands.

The Armenian language is one of the true paths leading Armenians to their roots; woe unto us if this road becomes dark in the course of our life.

Thus, moving away from the Armenian language means moving away from our identity, from our history, from our common dreams as a nation.

In the fifth century, we told Yezdigerd, who was trying to destroy the faith of the Armenian people, with col-

lective determination, “*No one can move us from this faith, neither sword nor fire, neither angels nor men...*” Today, we must tell the “*Yezdigerds*” of today, with the same resolve, that no one can move us away from the Armenian language, which is cemented with our faith and the blood of our martyrs.

Each and every Armenian must approach the Armenian language with this deep awareness and firm commitment. Therefore, with this same spirit and zeal, we wish to bring to the attention of our people the following basic points

1

The Armenian language must always be used

At first glance, this appeal directed at our people may seem strange. However, the use of foreign languages has begun to become an increasingly palpable presence in the life of our people. The causes of this regrettable phenomenon are sometimes beyond our immediate grasp, but its consequences can be very grave for our nation. If we attempt to find a general reason for the use of foreign languages, particularly in our Western communities, it is the profound influence of the conditions surrounding us on our people and especially the younger generation. We are quite familiar with our communities and we know that our youngsters live in such environments, where the use of foreign languages has effectively become obligatory, while the means to prevent it are limited and ineffective. However, in the face of this difficult situation, we do not have the right to display a defeatist spirit, a passive stance and an indifferent attitude.

Indeed, sometimes in certain situations the role of language has become less important in the formation and preservation of the Armenian identity. We must be especially careful and sensitive in our approach to this matter. Understandable circumstances having arisen from obligatory situations must not be rendered into natural phenomena, acceptable principles or common standards. Armenian is our mother tongue. We must know Armenian and speak Armenian; this point cannot become a bargaining chip. Naturally this requires serious and persistent effort.

The Armenian family, first of all, plays a crucial role in the effectiveness of this effort. Those parents, who do not show any zealotry with regard to teaching the Armenian language to their children or insisting them to speak Armenian in the home, deserve blame. On the other hand, those parents, who, remaining faithful to their identity, sometimes even compel their children to speak Armenian, starting at a young age, are to be greatly appreciated. When the Armenian language begins to resound on the lips of Armenian children within the Armenian home, they never forget their mother tongue, even in the most difficult conditions of their lives.

After the family, the Armenian school plays a pivotal role in the constant use of the Armenian language. The Armenian school is the citadel of the defense of the Armenian language. It is the source of the perpetuation of the Armenian language, and the apostle of the spread of the Armenian language. By carrying out various initiatives, the institutions functioning in our communities can also contribute to the use of the Armenian language.

When the use of a language is in retreat, the identity of the nation to which it belongs gradually fades, and the roots of its existence gradually weaken. No matter how difficult the conditions surrounding us may be, we consider the daily and constant use of the Armenian language the foremost obligation of each and every Armenian.

2

The Armenian language must be used properly

Any language is subject to external influence over the course of time, and therefore change and corruption. Linguists exercise the necessary control so that the language keeps its accuracy to the greatest extent possible.

A cursory look at the history of the origin and evolution of the Armenian language shows that the Armenian language has become subject to changes not only outside Armenian soil but also even in Armenia itself. The influences borne by the Armenian language became more evident particularly in the diasporan reality. Indeed, the Armenian language presents a motley picture today, with its Eastern and Western variants, its Mashdotsian and Abeghian orthographies and, furthermore, its various usages in different diasporan communities.

By virtue of conditions, the Armenian language used in Armenia is of high quality linguistically and grammatically. But, within the Diaspora, with the exception of a few communities, enormous mistakes are being made in the use of the Armenian language, both verbally and in writing, sometimes even by teachers of the Armenian language, intellectuals and the press. A retreat has begun in the proper use of the Armenian language. This worrisome phenomenon must be arrested at all costs and as quickly as possible.

The Armenian school is called to make an important contribution to this serious task. It is within the Armenian school that the Armenian child will begin to learn Armenian correctly. We must not just blame the new

generation for not speaking Armenian correctly; we must ensure the possibilities of teaching the new generation the correct Armenian. We must not just deplore the fact that there is a lack of teachers giving instruction in the Armenian language; we must prepare new teachers by making the teaching profession attractive in all respects. We must not just criticize the absence of textbooks; we must furnish the means of preparing new textbooks.

Insofar as the matter of orthography is concerned, the existing duality must come to an end. Armenia and the Diaspora must return the Armenian language to its roots – the orthography of Mesrob Mashdotes – through mutual understanding and in stages.

3

The Armenian language must be cleansed of foreign influences

Being in a permanent interrelationship with its immediate environment, any language becomes subject to mutual influence. And, the less a language is used and the more limited the number of its users, the more easily it becomes exposed to foreign influence.

Indeed, it is a phenomenon equivalent to a miracle that the Armenian language, despite its permanent contact with its environment, especially during the Cilician period and subsequently in the Diaspora, to all intents and purposes, has been able to solidly maintain its grammatical structure, the foundation of its linguistic thought and its rich vocabulary. However, in recent decades, Eastern Armenian in Armenia and Western Armenian in the Diaspora both began to abundantly use foreign words and such linguistic expressions and styles that don't form part of the vocabulary of the Armenian language and constitute a deviation from the specificities of the Armenian language.

It's true that the extensive use of Russian words in Armenia has begun to make a concession to a certain extent; however, the necessity to cleanse the Eastern Armenian language remains imperative. Individual Armenians, particularly in the Diaspora, sometimes are bound to resort to foreign words when it comes to professional topics. But quite often foreign words are used to be fashionable. And this is precisely where the danger lies. The Armenian language is so rich in its vocabulary and so flexible in its forms of expression that Armenians are not obliged to resort to foreign languages.

The unnecessary use of foreign words is absolutely unacceptable; such a course only leads to the degeneration of the Armenian language. The purification and crystallization of the Armenian language is an urgent necessity. Therefore, every Armenian must consider the healthy and clean maintenance of the Armenian language a sacred obligation, keeping it away from the presence of foreign words and sayings.

4

The Armenian language must be taught in a programmed manner

The constant and correct use of a language, as well as its preservation in pristine condition, is greatly dependent on its instruction. A language survives a long time when it is transmitted without interruption from one generation to another. But a language remains durable, vital and pristine when its transmittal, or instruction, is carried out in a programmed manner and with the utilization of pedagogically approved methods.

The Armenian school is engaged in this extremely important task in Armenian life. The Armenian language has a pivotal place and role in the Armenian school's mission of building tomorrow's Armenians. The proper teaching of the Armenian language is what makes the Armenian school an Armenian school. It is not possible to provide an Armenian education, to inculcate the new generation with the Armenian spirit without the Armenian language. Therefore, the teaching of the Armenian language within our schools must be carried out with the highest degree of meticulousness. The Armenian language and the subjects taught in Armenian must occupy the foremost place in the curriculum of the Armenian school, and their instruction must be carried out in a programmed manner, far removed from all kinds of random approaches and hasty arrangements.

Wherever Armenian schools don't exist, the Armenian press and Armenian books must become the school for teaching the Armenian language. The church also has an important role in this regard. Our rite, the sermons delivered in church, the relationship between the clergy and the flock, the Sunday school operating under the aegis of the church, and the functions organized by the church can greatly contribute to the healthy preservation and teaching of the Armenian language.

*
* *

Hence, the Armenian language is so vital for the Armenian people and its safe preservation is so imperative; so too is its constant and correct usage. Woe unto us when we keep a distance from the Armenian language. Woe unto us when we keep the Armenian language distant from our persons, our homes, our institutions, our life. Without the Armenian language, our life will become emptied of Armenian values, traditions, and the genuine Armenian identity. During the course of our history, we opened up to others, we respected others but we refused to be like others, sticking to our faith, identity and language. Let us not forget that, besides our faith and homeland, our language also preserved us; the Armenian language strengthened our existence; it shaped our identity. Again, the Armenian language, today and always, is the mighty shield of our national struggle, the bond of our unity, the stamp of our identity.

In proclaiming the year 2007 the “**Year of the Armenian Language**,” we wish for all the sons and daughters of our people to consciously and responsibly reflect on the singular importance and critical role of the Armenian language in our individual and collective lives alike.

Therefore, we strongly recommend

- to the **dioceses** of the Catholicosate of the Great House of Cilicia, to the Prelates and Church and Community Leaders, to refocus in the life of our people the irreplaceable role and pivotal importance of the Armenian language, by means of special initiatives and in light of the thoughts outlined, analyses made and concerns expressed in our Pontifical Message.
- to our **benefactors**, to practically support initiatives aimed at re-organizing the teaching of the Armenian language by strengthening the Armenian school, the spread of the Armenian press, the publication of Armenian books and the preparation of Armenian teachers.
- to our **institutions** and those in charge of them, to continue with renewed commitment the support and encouragement shown by them with regard to the Armenian school, by subjecting the Armenian school to comprehensive reorganization, and giving primary importance to the teaching of the Armenian language in that context.
- to our **press** and its servants, to transform their journalistic work into a national, cultural and educational mission for the pristine preservation and effective teaching of the Armenian language.
- to our **teachers**, especially the teachers giving instruction in the Armenian language, to show special meticulousness regarding the teaching of the Armenian language, considering it a sacred calling.
- to our **parents**, to speak Armenian only in their homes, to teach only Armenian to their children and to direct them toward Armenian values and traditions, toward Armenian life.
- Finally, to our people, especially our **youth** having undertaken the commitment to live in the Armenian mode, saying in the words of Khachatur Abovian: *“I’m telling you, the newly matured Armenian youths who are more precious to me than my own life, learn ten languages but cling tightly to your language, your faith.”*

With paternal love,

Prayerfully,

Aram I,
Catholicos of the Great House of Cilicia

January 1, 2007
Antelias, Lebanon

(Translated by Aris G. Sevag)

Eastern Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America
138 East 39th Street, New York, NY 10016